

Elk huis heeft zijn eigen verhaal. Soms een schrijnend verhaal. Gisteren is in Amsterdam het tweede deel van *Joodse Huizen* gepresenteerd. Een monument in boekvorm, dat een beeld schetst van een grotendeels verdwenen joodse cultuur in Nederland. Met een verhaal uit Maastricht. Het verhaal van een huis aan de Bosscherweg.

Een huis met een verhaal

door **Guus Urlings**

Dat het huis aan de Bosscherweg in Maastricht een huis met een verhaal is, zagen Marij van den Bosch en Fred Grünfeld meteen toen ze er in 1985 kwamen wonen. Alleen al die uitstraling... Hoog, statig en toch elegant, met typische Art Deco- en Jugendstil-elementen. Bepaald geen doorsnee. En niet voor niets officieel aangemerkt als rijksmonument. „Ook aan de inrichting en de indeling zag je dat het iets bijzonders was. Glas-in-lood schuifdeuren, mooie vloeren, een aparte ruimte die duidelijk voor het personeel bedoeld was”, zegt Marij van den Bosch. Apart, dus. Maar verder? „We hoorden al vrij snel van mensen in de buurt dat hier joden gewoond hadden”, zegt Grünfeld. „Maar wie, hoe en wat? Dat bleef wazig.” Elk huis heeft zijn verhaal. Maar soms geeft een huis zijn verhaal niet zo gemakkelijk prijs. In dit geval duurde dat tot 1997. Toen werd het verhaal van het huis aan de Bosscherweg de bewoners bijna letterlijk op een presenteerblaadje aangeleerd.

Grünfeld: „We kwamen terug van een herfstwandeling in het heuvelland, en we zagen tot onze verbazing een onbekende auto op onze oprit staan. De bestuurder, ene Marcel Devries, vertelde dat hij zijn vrouw graag het huis van zijn opa en oma wilde laten zien. Ons huis, dus. We hebben hen naar binnen gevraagd, en daar is ons toen in grote lijnen het verhaal van ons huis duidelijk geworden.”

In het Brabantse Oisterwijk, dat een kleine joodse gemeenschap kende, was eind 19de eeuw de firma Heijmans en Co., huiden-, vet- en darmhandel gevestigd. In 1903 werd mevrouw Heijmans weduwe. Ze besloot het bedrijf samen met dochter Elvira voort te zetten, en verplaatste het naar Maastricht, naar het adres Helstraat 11 (het straatje naar de Helpoort, nu Bernardusstraat). Het proces van de huidenzouterij - drogen en zouten van huiden voor de conservering

en bewerking tot leer - ging echter met zoveel stankoverlast gepaard, dat al snel werd besloten naar een plek buiten het stadscentrum te verhuizen.

Dat werd de Bosscherweg. Een prima plek voor een bedrijf, met de Zuid-Willemsvaart en een spoorwegoverslagpaats naast de deur en het nieuwe slachthuis in Boschpoort als huidenleverancier bij de hand. In 1905 trouwde Elvira Heijmans met Sigmund Devries. Een jaar later werd begonnen met de bouw van het huis aan de Bosscherweg. De oude mevrouw Heijmans trok bij het paar in. Achter het huis werd een loods als bedrijfspand gebouwd. Elvira en Sigmund, beiden zeer actief in het joodse verenigingsleven in Maastricht, kregen drie kinderen, één zoon - Herman Adolf, vader van Marcel - en twee dochters, Marcelle Antoinette en José (die meestal Jos werd genoemd). Het leven was goed, alles ging zijn gangetje.

En toen kwam de oorlog. Maandag 24 augustus 1942. Zeshonderd joden krijgen de opdracht zich de volgende dag bij het schoolgebouw aan de Professor Pieter Willemsstraat te melden voor 'werkverruiming' in Duitsland.

Dochter Marcelle Devries meldt zich inderdaad, in de hoop zo haar ouders te sparen. Het blijkt het begin van een treinreis die uiteindelijk op 31 augustus eindigt in Auschwitz, waar ze meteen na aankomst vermoord wordt.

Sigmund en Elvira de Vries worden niet meteen op transport gesteld. Voortzetting van hun bedrijf wordt door de Duitsers vooralsnog belangrijker gevonden. Het gezin Devries moet wel uit de woning vertrekken - daar vestigen zich Duitse officieren - en wordt verbannen naar het fabrieksgebouwte erachter. Eind 1942 weten Sigmund en Elvira te vluchten en in Luik onder te duiken. Dochter Jos duikt onder in Haarlem - waar ze met 69 andere onderduikers wordt verraden en als enige weet te ontkomen - en kan zich uiteindelijk bij haar ouders in Luik voegen. Op Marcelle na overleeft het gezin de oorlog. Inclusief zoon Herman, die al vóór de oorlog nog net op tijd naar Zwitserland is gevlucht.

Grünfeld: „Zijn zoon Marcel vertelde ons dat zijn tante Jos nog leefde. Ze woonde, inmiddels hoogbejaard (geboren in 1914), in Haarlem. In 1998 zijn we haar daar gaan bezoeken. Daar kwamen, toen ze eenmaal haar aanvankelijke terughoudendheid had overwonnen en ons in haar privéleven toeliet, allerlei verhalen en anekdotes op de propen uit de jaren dat ze hier gewoond heeft. Ze sprak nog perfect Maastrichts. En in 1999 is ze samen met een vriendin - die ook nog familie van mijn oma bleek te zijn - voor het eerst sinds de oorlog weer hier terug geweest, in haar geboortehuis. Dat was een bijzonder moment.”

Het huis aan de Bosscherweg heeft zijn verhaal - in werkelijkheid veel uitgebreider en gedetailleerder dan hier verteld kan worden - prijsgegeven. Is het daardoor ook een ander huis geworden? Meer dan een collectie fraai gemetselde stenen? Marij van den Bosch: „Niet in de zin dat we het wonen hier nu plotseling als beklemmend ervaren. Maar het is goed om de geschiedenis te kennen. Het huis is ons een stuk dierbaarder geworden.”



Marij van den Bosch en Fred Grünfeld voor hun huis aan de Bosscherweg in Maastricht.

foto Harry Heuts